

Nádas Sándor

Csak az a vég…

Marafkó László: Végek

Évi rendes kötetében ezúttal színműveit gyűjtötte össze Marafkó László, aki nemcsak töretlen alkotókedvéért érdemel kalaplevételt, hanem azért is, mert újra bebizonyította, amit rajongói már régóta sejtenek, hogy mindig meg tud újulni, hogy minden egyes művében képes új hangot, új szemléletet hozni, és nem szűnik meg újabb és újabb műfajokat felfedezni önmagának.

Ezúttal négy színművel örvendeztette meg olvasóit. Ráadásul négy eltérő hangú, hangulatú, szerkezetű, felépítésű színművel, ezzel is bizonyítva, hogy előbb dicsért megújulási képessége egy műfajon belül is szüntelen megmutatkozik.

Végek: ezt a rövid, találó címet választotta a kötet élére a szerző –mely egyben a záró darab címe is – s méltán: egyszerre jelent földrajzi, lélektani és biológiai véget, végső állapotot. Vagy ha úgy tetszik, határhelyzetet.

Az első darab, afféle történelmi parabola és filozófiai tandráma egyben, a végek másik végén játszódik: tudniillik a túlvilágon. Vagy inkább így: túl a világon. Kádár János és Nagy Imre (Janos Vietor és Emerich Magnus, hogy elemelődjék kissé a történet a saját földszintjéről) időn túli találkozásáról szól, ahol a két férfi szembesíti egymással érveit, megpróbálja megmagyarázni, mit miért tett, s mit tehetett (nem tehetett) volna másképp. Közben feltűnnek a következő generációk képviselői, akik úgy ítélkeznek, hogy egy kukkot sem értenek az egészből, s persze a két főhős – ha tetszik, a két megoldási lehetőség – körül megjelennek olyan figurák, mint Münnich Ferenc (itt Munk) vagy Berija (itt Burilla), hogy tovább árnyalják, bonyolítsák a képet.

Érdekes, milyen sok írót foglalkoztatott az elmúlt évtizedekben a Kádár – Nagy párhuzam. (Ellentét.) Különösen, miután napvilágra került az a Központi Bizottsági jegyzőkönyv, ahol Kádár felszólalásnak álcázott zavaros gyónása elhangzott. (Kornis Mihály voltaképpen ezt a szöveget emelte színpadra, de Spiró is merített belőle, ahogy Marafkó is haszonnal forgatta.) Nem kérdés, hogy a két férfi viszonyát lehet drámaian ábrázolni (ahogy Kossuth és Görgei kapcsolatát, mondjuk), de drámaként ábrázolni

elég nehéz: ezt mutatja ez a figyelemreméltó kísérlet is. Tandráma ez, sőt, inkább oratórium, a huszadik századi magyar ember tragédiája. (Erős huszonegyedik századi áthallásokkal.) Mindenki mondja a magáét, parádés nyelvi riposztok és megfontolandó gondolatok követik egymást, de a történet mozdulatlan: megoldás nincs, csak végtelen szomorúság.

Bezzeg a Lelenckirály: ott aztán van cselekmény, fordulat, dráma. Olyan, mintha Szophoklész és Goldoni írtak volna egy könnyed négykezest. Egy rossz útra tért elveszett gyermek viszonyt kezd az anyjával – akiről persze nem tudja, hogy az – és igyekszik átsasszézni az igazak oldalára, de közben kiderül, hogy ő a felelős az apja haláláért is. (Akiről szintén nem tudta, kicsoda.) Közben folyik a harc a vagyonért – egy kenőcsjogi találmány kapcsán – vállalkozók és jogászok, suhancok és kommandósok csapnak össze, a végén a sors lecsap a szereplőkre, és a jó is elnyerné jutalmát, ha volna ilyen: a kar, mely, miként az ókori drámákban szokás, az erkölcsi tanulság összevissza foglalásával mozdítja előre az ügyeket, szlengben írt bökversekkel igyekszik kizökkenteni a nézőt, sikerrel.

A Habakuk alcíme szerint játszóház felnőtteknek, jellegzetes mai darab, mai témával, mai szövegekkel, divatos mai megoldásokkal – talán ezzel lesz a legkönnyebb dolguk a rendezőknek, mert dramaturgiailag is hibátlan, pergő, fordulatos és színpadra termett – mégha az alapötlet régi is, de eddig mindig bevált. (Egy tévedés folytán egy ártatlan szemlélődőről azt hiszik, fontos felsőbb kapcsolatai vannak, és így képes befolyásolni a dolgok menetét, pedig nem.) Az alapötlet azonban csak arra szolgál, hogy a cselekmény továbbgörögjön, itt a jellegzetes kisvárosi figurákon van a hangsúly, a kispályás hatalmasságokon, az urambátyám világon, akik közül a szelídlelkű főhős már azzal képes kiemelkedni, hogy nem tesz semmi rosszat. (Csak hagyja, hogy az tevődjön: főleg az ő kárára.) Keserű látlelet az a mai kocsmáról, melyen senki sem képes túllépni.

A címadó s egyben kötetzáró darab különös monodráma: a halálra készülő, beteg Janus Pannonius motyogja maga elé Medvevárában, Mátyás – és az élet – elől menekülve. Végső életösszegzés, és elképzelt oktatóbeszéd a királynak: mit hogyan kellene tennie, hogy műve – a nehezen összetákolt birodalom – megmaradjon. Valójában tiszta parabola, a hatalom és az értelmiség (a hatalmas és az értelmiségi) viszonyáról nehéz önkényuralmi időkben. Egy merő áthallás az egész, amelyben nem az uralkodó kritikáján, hanem az értelmiségi önvizsgálatán, önkritikáján van a hangsúly. Bizony, nehéz dolog a lelkiismeretünkre hallgatva ostorozni a fennlévők ostobaságait, ha ezért bitó vagy emigráció várja az embert, míg a talpnyalóknak gazdag stallumok járnak.

Marafkó finoman megemelte a nyelvet (álarhaizálta) ehhez a monológhoz, s a régies ízekhez valódi Janus Pannonius versek (fordítások) szolgáltatják a zenét.

Négy darab, négy irány, négy hang: közös tanulságot nehezen tudnánk levonni belőlük. Ehelyett kívánjuk azt, hogy valamennyit minél előbb láthassuk a hazai színpadokon.

Marafkó László: Végek
színművek

Anonymus Kiadó, 2021.